

ZÖLDEBB-E A SZOMSZÉD FÜVE?

Az első pillanatban azt gondolnánk, hogy veszünk például egy színskálát, elvégezzük az összehasonlításokat és a válasz könnyen megadható. Ez is egy lehetséges megoldás, ebben az esetben viszont nem vesszük figyelembe azt, hogy például szép egyenletes-e a pázsit, mennyire dús, vagy éppen mennyire gazos az a fű. Ha erre a látszólag egyszerű kérdésre a válasz ennyire nem egyértelmű, akkor egy olyan átfogó, összetett kérdés megválaszolására mint például a tanulási teljesítmények összehasonlító vizsgálata, milyen módszert alkalmazhatunk? Egyáltalán kidolgozható-e olyan módszer, amely a nyelvi, a kulturális és az oktatási rendszerek, szabályozók különbségeinek ellenére használható különböző országokban is. 1958-ban tizenegy európai ország és az Amerikai Egyesült Államok részvételével kísérleti program indult a tanulói teljesítmények összehasonlító vizsgálatára. A kísérlet sikeresen zárult, az eredmények azt mutatták, hogy lehetséges tudományos igényű nemzetközi empirikus vizsgálatok elvégzése. Ennek eredményeként 1961-ben a résztvevő intézmények megalakították a *Nemzetközi Pedagógiai Teljesítményértékelési Társaságot* (International Association for Evaluation of Educational Achievement, IEA). E tanulmánykötet szerzői mindenekelőtt az IEA által irányított vizsgálatokra koncentrálnak, így a kilenc tanulmány segítségével nemcsak az eredményekről informálódhatunk vázlatosan, hanem azok hatásairól is képet alkothatunk.

Seth Spaulding bevezető tanulmányában felvázolja az összehasonlító vizsgálatok történetét, a kezdeti kísérleteket, amelyeket olykor politikai érdekek irányítottak. Érveket és ellenérveket is felsorolva elénk tárja a kutatások különböző elméleti és gyakorlati megközelítésekének lehetőségeit. Az országonként eltérő oktatási rendszerek, tantervek és más szabályozók megnehezítik összehasonlító elemzések készítését és az eredmények értelmezését. Kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy a több országot elemző tanulmányok az összehasonlíthatatlant hasonlítják össze.

Ezekkel a vizsgálatokkal nyert adatok értelmezésének komplexitását mutatja be *Ian Westbury* értekezése. Tanulmányában az IEA által irányított második matematikavizsgálat eredményeit használja konkrét példának, s számos összehasonlító táblázatot is alkalmaz. A

kutatásban a 13 éves reprezentatív tanulócsoporthoz tartozó minták elemeit. (Örömmel állapíthatjuk meg, hogy ebben a korosztályi csoportban a magyar diákok kiváló teljesítménymutatókkal rendelkeztek.) A szerző rámutat, hogy ez az összehasonlítás számos tantervi és iskolaszervezeti alternatívát vet fel. A dolgozatban felmerül az a kérdés is, hogy a teljesítmények nemzetközi összehasonlítása tájékoztat-e bennünket az oktatási rendszerekben zajló valós folyamatokról. Ezen kérdések megválaszolása a kutatók feladata, de vigyázni kell, hiszen olykor a legkézenfekvőbb, legegyszerűbb válasz is félrevezető lehet.

Az IEA tanulmányok elősegítik, esetenként ki is válthatják az oktatás reformját. A svéd *Inger Marklund* és a magyar *Báthory Zoltán* írásából megtudjuk, hogy hogyan hasznosította a két ország oktatási rendszere a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeit. Inger Marklund értekezéséből megismerjük, hogy melyek azok a jelenségek, törvényszerűségek a svéd társadalmi és politikai életben, amelyek befolyásolják az IEA kutatások eredményeit, illetve hogy a már elvégzett vizsgálatok milyen gyakorlati változásokat eredményeztek az oktatásban. Bár a nemzetközi összehasonlítás óhatatlanul bizonyos rangsort is eredményez az országok oktatási rendszerei között, a svéd gyakorlat szimpatikus vonása, hogy nem a versengést tekintik a legfőbb célnak, hanem az elemzések-ből levonható tanulságok alkalmazását a gyakorlati oktatásban.

A magyar példán keresztül megismerhetjük az IEA vizsgálatok módszertanát mind a mintaválasztás, mind pedig a kiértékelés tekintetében. A tanulmány kiemeli, hogy a magyar diákok a természettudományos tárgyakban kiugróan jó teljesítményeket érnek el. Ez az érem egyik oldala. A másik oldalról viszont meg kell említenünk, hogy iskolarendszerünk már megközelítőleg sem tud ilyen jó eredményt felmutatni a tanulók felé. Hazánk egyike azon országoknak, ahol az idő előre haladtával egyértelműen csökken a diákok iskolába járási kedve.

Edward Kifer tanulmánya a tantervvel és az iskolarendszerrel kapcsolatos IEA kutatásokkal ismerteti meg bennünket. Különböző oktatási rendszerek tanterveinek vizsgálatok a felmérésekben két központi, egymással összefüggő kérdés szerepel: a tanulási idő és lehetőség. Az időtényező fontosságát egy *Carroll* által folytatott kutatás eredményével igazolja, amely a

francia – mint idegen nyelv – tanulására irányult. A diákok teljesítménye szempontjából a tanár hatékonysága mellett a tanórán megtanított tananyag a legfontosabb. Ez az amit a szerző a tanulási lehetőség alatt ért. Ennek a mérésére szolgál az úgynevezett „ötszázalékos teszt”. Az elnevezés abból ered, hogy akkor van meg egy tanár módszerében a tanulási lehetőség, ha egy konkrét téma tanítása előtt és után íratott teszt-eredményekben legalább öt százalékos javulás mutatkozik. Az iskola szerkezetére vonatkozó vizsgálatok eredményei pedig azt sugalmazzák, hogy az iskoláztatás fejlesztését széles körben és szelekciómentesen kell megvalósítani.

Lorin Anderson és Neville Postlethwaite tanulmánya arra a kérdésre kíván választ adni, hogy mit mondanak a IEA kutatások a tanárokról és magáról a tanításról. A vizsgálatok helyszíne a tanterem, ahol két alapvető kérdésre keresik a választ: egyrészt mennyire hasonlítanak vagy különböznek az osztálytermi feltételek és a tanítási módszerek a különböző országokban, másrészt ezek közül melyek ösztönzik a tanulókat nagyobb teljesítményre. Az eredményekből levonható legfontosabb általánosítások a következők:

- * A tanár nagyobb tapasztalata és minél alaposabb tárgyi tudása kedvező hatással van a fegyelmezésre és a tanulói teljesítményre. Másképpen megfogalmazva, a tapasztalat nagysága fordítottan arányos a fegyelmezésre szánt idő mennyiségével.
- * Minél több a tanulásra és a tanításra fordított idő, annál eredményesebbek a diákok. Eredményeket azonban elsősorban nem az óraszám növelésével, hanem a tanulásra fordított évek számának emelésével lehet elérni.
- * A tanár magatartása nem függ össze a tanulói teljesítménnyel.

Ezt a meglehetősen vitatható utolsó kijelentést a szerzők a következőkkel magyarázzák. Egyes tanárokat különböző órákon megfigyelve arra a megállapításra jutottak, hogy a tanárok nem viselkedtek következetesen, másképpen viselkedtek minden órán és minden osztályban. Ezt azzal magyarázzák, hogy a tanárok figyelmbe veszik az osztályok és az anyagrészek különbségeit, és ennek megfelelően tanítanak. Következésképpen a tanárok az olyan viselkedési formákban, amelyek hatással vannak tanulóik eredményességére, nem különböznek.

Végső következtetésként azt mondhatjuk, hogy a tanulási-tanítási folyamat középpontjában a tanuló áll. A tanárnak lehetőséget kell adnia a tanulásra és a tanulókat aktív módon kell bevonni a tanítási folyamatba, sikerélményt kell nyújtania nekik. Ugyanakkor a tanárnak folyamatosan figyelnie kell a tanulók reakcióit is annak érdekében, hogy munkája eredményes legyen és folyamatos visszajelzést kell adnia a tanulóknak tudásukról.

Alan Purves (aki egyúttal a kiadvány szerkesztője is) értekezésében az olvasás és az írás területén végzett nemzetközi vizsgálatok eredményeit elemzi. Megtudhatjuk, milyen feladatokat használtak a kutatók a téma vizsgálatához, és hogy milyen hatással vannak a szociális körülmények (főleg a művelődési lehetőségek) a tanulók teljesítményeire. Az egyes országok eredményei meglehetősen eltérőek, a szerző Új-Zélandot említi pozitív példaként, ahol az olvasási eredmények jobbak, mint a legtöbb vizsgált országban. Összességében azonban a vizsgálati eredmények egyáltalán nem szívdertők, a helyzeten talán csak a társadalom átforgatásával, az írásbeliség, a nyomtatott szöveg újra domináns helyzetbe való juttatásával lehetne változtatni. Ez azonban az elektronikus média jelentősége, a telekommunikációs folyamatok változásának iránya miatt szinte lehetetlen.

A nemzetközi összehasonlító vizsgálatoknak az eddigiektől eltérő más módjai is lehetőségek. Herbert Walberg tanulmányából egy olyan nézőponttal ismerkedhetünk meg, amely minden bizonnyal több vitát is kivált. A nemzeti és gazdasági jólét vizsgálatához a tanulói teljesítmény mellett olyan – ebben a kontextusban kevésbé elterjedt – indikátorokat használ, mint például az egy főre jutó Nobel díjasok, a válaszok és a tévékészülékek száma. Megállapítja, hogy az oktatási rendszer teljesítménye a gazdasági jólét, az információs és technológiai fejlődés korszakának előhírnöke. Figyelmeztet ugyanakkor arra is, hogy bár a teljesítménymutatókat sokan támadják (mivel sok fontos, apró részletet eltakarnak), ennek ellenére szükségesek a döntéshozók és a nemzetközi összehasonlítások számára.

A tanulmánykötet nem titkolt célja az, hogy választ adjon arra a kérdésre, hogy miért alacsonyabb a diákok teljesítménye az Egyesült Államokban, mint a legtöbb gazdaságilag fejlett országban. Így nem meglepő, hogy Chester Finn zárótanulmányában elsősorban az amerikai

oktatási rendszer számára hasznosítható eredményeket foglalja össze. Szükségesnek tartja olyan teljesítménymutatók kialakítását, amelyek egyrészt kifejezik az oktatási rendszerek relatív helyzetét és a bekövetkezett változásokat, másrészt mindenki számára világosan érthetők. Az IEA kutatások már ezt a szellemiséget hordozzák magukban. A vizsgálatok egyik nagy pozitívuma az, hogy eredményeikkel egyre több ember figyelmét irányítják rá az oktatásügy kérdéseire, fontosságára. Egy másik következmény pedig az, hogy számos országban gyakorlattá vált az oktatás hatékonyságának trendkövető vizsgálata, az úgynevezett monitorozás, amikor is bizonyos rendszerességgel mérik a tanulók meghatározott korosztályainak tudását különböző, fontosnak ítélt területeken. Bár a módszerek lehetnek eltérőek, minden vizsgálatnak, kutatásnak a végső célja közös: jobb akarjuk tenni az iskolákat, oktatási rendszereket, így biztosítva jobb jövőt gyermekeinknek.

(Alan C. Purves ed.: *International Comparisons and Educational Reform*. Alexandria, ASCD, 1989.)

Buda András

TANTERV AMERIKÁBAN

A két amerikai szerző által szerkesztett könyv hosszabb-rövidebb cikkeket tartalmaz, sokféle megközelítésben tárgyalja a tantervvel kapcsolatos kérdéseket. A könyv hat különböző részre oszlik. Az első rész a tanterv jelenével és múltjával foglalkozik. Ebben a részben az első cikk Herbert M. Kliebardtól származik, amiben körvonalazza a tanterv általános történetét, kiemelve azokat az érdekcsoportokat, értékeket és feltételezéseket, amik történelmileg fontos szerepet játszottak. Ez a rész emlékeztetőül szolgál arra, hogy ezen a területen mindig is nagy viták voltak, ezért valószínűleg most is ez várható. A tanterv történetében nemcsak ezek a szakmai érdekcsoportok játszottak fontos szerepet. Voltak mások, kevésbé ismertek, politikailag aktívak, akik megpróbálták alternatívát felállítani az uralkodó oktatási modellekkel szemben. A legfontosabbak közül az egyik a *Socialist Sunday School Movement* (Szocialista Vasárnapi Iskola Mozgalom) volt. Tanárok és szülők egy csoportja abban bízott, hogy ha különböző intézményeket hoznak létre, akkor

egy sokkal demokratikusabb jövőképet taníthatnak a gyerekeiknek.

A második cikket *Kenneth N. Teitelbaum* írta, amiben feltárja a tanterv kevésbé ismert részének sokkal sajátosabb politikai történetét, nagy figyelmet szentelve a Szocialista Vasárnapi Iskola Mozgalomnak. Rámutat arra a módra, ahogyan a nem főáramban lévő csoportok keresték a kerettanterv formát és ennek a tartalmat úgy, hogy az megfeleljen az elkötelezettségüknek. Ennek a cikknek az általános célja az, hogy történeti példát szolgáltatson arra, hogy azoknak az elkötelezett embereknek a csoportjai, akik felismerték a tanterv és a tanítás örökölt politikai természetét, mit vittek véghez ahhoz, hogy saját érdekeiket érvényesítsék.

Az iskolák mai életére ennek a történelmek csak részei hatottak. Nem írható le minden történés ennek a múltnak a következményeként. Milyenek a mai iskolák? Összefoglalva a könyv megjelenésekor mainak számító vizsgálatokat az Egyesült Államok-beli tipikus iskolákra, osztályokra vonatkozóan, *Kenneth A. Sirotnik* mutatja be a helyzetet az osztálytermekben. Egy empirikus képet mutat be a tanterv és a tanítás realitásának részleteiről. Ez a realitás szolgált alapot ahhoz a kritikához és távlati elképzelésekhez, ami a megújításhoz vezet.

A könyv második részében két cikk a tanterv tervezésről szól. Az első a központi modelleket és elméleteket körvonalazza. Ebben a cikkben *George J. Posner* analitikusan tárgyalja a főbb elképzeléseket a tanterv tervezéssel kapcsolatban, amiket örököltünk, és ezek hatását a tanításra. Ezen túlmenően Posner írása alapul szolgálhat alternatív modellek és elméletek kutatására, amikre szükségünk lehet a jövőben, ha a tanterveken progresszívebben akarunk dolgozni. Érzékenyebbé kell válnunk a szervezés és tervezés politikai kérdéseire is. Éppen ezzel foglalkozik a következő írás, amely *Demis L. Carlson* munkája. Bármilyen emberi tevékenység szervezésénél bizonyos eljárások és paraméterek úgy épülnek fel, hogy nem feltétlenül szolgálnak egyenlő mértékben politikai és szociális érdekeket. Minden döntés az oktatás tervezésével kapcsolatban legalább hallgatólagosan tartalmaz elkötelezettséget arra vonatkozóan, hogy bizonyos csoportokat, személyeket támogat vagy sem, és ezzel befolyásolja a pozíciójukat.

A könyv következő, harmadik része a tananyag kiválasztásával foglalkozik. A kérdés így